

उपभोक्ता समिति गठन, योजना सञ्चालन, कार्यान्वयन तथा व्यवस्थापन

१. उपभोक्ता समिति मार्फत संचालन हुने आयोजना कार्यान्वयन गर्न आयोजनाबाट प्रत्यक्ष लाभान्वित हुने उपभोक्ताहरूको उपस्थितिमा टोल भेला राखि आयोजना स्थलमै ७ देखि ११ सदस्यीय उपभोक्ता समिति गठन गर्नुपर्नेछ । जसमा अध्यक्ष, सचिव, कोषाध्यक्ष र बाकी सबै सदस्य रहनेछन । उपभोक्ता समितिका पदाधिकारीहरूले आफ्नो नागरिकताको प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि सम्बन्धित वडा कार्यालयमा पेश गर्नुपर्नेछ ।
२. स्थानीय तहमा बहालवाला पदाधिकारी, राजनीतिक दलको प्रतिनिधिको रूपमा स्थानीय तहको कुनै पनि पदमा आसिन व्यक्ति, बहालवाला सरकारी कर्मचारी, शिक्षक, निर्माण व्यवसायी, सरकारी पेशकी वा बेरुजु फछ्यौट नगरेका व्यक्तिहरू, नैतिक पतन देखिने फौजदारी अभियोगमा सजाय पाई उक्त सजाय भुक्तान गरेको तीन वर्ष ननाघेको व्यक्ति, सार्वजनिक सम्पत्ति हिनामिना गरेका व्यक्ति उपभोक्ता समितिका पदाधिकारी हुन पाउने छैनन् ।
३. उपभोक्ता समितिका पदाधिकारीहरूमा कम्तीमा ३३ प्रतिशत महिला हुनुपर्नेछ । समितिको अध्यक्ष, सचिव र कोषाध्यक्ष मध्ये कम्तीमा एकजना महिला पदाधिकारी हुनुपर्नेछ । उपभोक्ता समिति गठन गर्दा समावेशी हुनुका साथै अध्यक्ष, सचिव र कोषाध्यक्ष पढे लेखेको र समय दिनसक्ने हुनुपर्ने ।
४. एउटै समयमा एकै व्यक्ति एकभन्दा बढी उपभोक्ता समितिको सदस्य हुन पाउने छैन । एकाघरका परिवारबाट एकजना भन्दा बढी व्यक्ति एउटै उपभोक्ता समितिको सदस्य हुन पाउने छैन साथै पालिकामा कार्यरत कर्मचारीका परिवार उपभोक्ता समितिको सदस्य हुन पाउने छैन । जनप्रतिनिधिको रोहबरमा उपभोक्ता समिति गठन गर्नुपर्नेछ । कर्मचारीले उपभोक्ता समिति गठन कार्यमा आवश्यक सहजीकरण गर्नुपर्नेछ । सो गठन सम्बन्धी प्रतिवेदन र वडा कार्यालयको सिफारिस सहित गाउँपालिका कार्यपालिकाको कार्यालयमा पेश गर्नुपर्नेछ ।
६. प्रचलित ऐन, नियम, प्रक्रिया र मापदण्ड विपरित उपभोक्ता समिति वा अनुगमन समिति गठन वा सिफारिस गरेको पाईएमा यसरी गठन वा सिफारिस गर्ने संस्थालाई समेत कारवाही गरिनेछ ।
७. उपभोक्ता समितिको गठन सर्वसम्मत तरिकाले गर्नुपर्नेछ । समिति गठनमा कुनै राजनैतिक भागवण्डा गर्नुहुँदैन ।
८. उपभोक्ता समितिमा रहने पदाधिकारीहरूले पालिकामा बुझाउनुपर्ने गत बर्षको एकीकृत सम्पत्ति कर, व्यवसाय कर र बहाल कर बुझाई सकेको हुनुपर्नेछ । योजनाबाट लाभान्वित उपभोक्ताहरूले योजना सम्पन्न हुने समय सम्म आफूले बुझाउनुपर्ने चालु आ.व. को एकीकृत सम्पत्ति कर, व्यवसाय कर र बहाल कर चुक्ता गर्न अनिवार्य हुनेछ ।
९. गाउँपालिकाबाट कार्यक्रम वा आयोजना स्वीकृत भएपछि वडा कार्यालयद्वारा उपभोक्ता समिति मार्फत सञ्चालन गरिने कार्यक्रम वा आयोजनाको हकमा बढीमा पन्ध्र दिन भित्र उपभोक्ता समिति गठन गरी सम्झौताका लागि पालिकामा सम्पर्क राख्न सम्बन्धित उपभोक्ता समितिलाई जानकारी दिनुपर्नेछ । तोकिएको समयभित्र उपभोक्ता समिति गठन हुन नसकेमा अन्य वैकल्पिक माध्यमबाट आयोजना सञ्चालन गर्न सकिनेछ ।
१०. आयोजना कार्यक्रम छनौट गर्दा उपभोक्ता समितिको तर्फबाट नगद लागत सहभागिता जुटने आयोजनालाई प्राथमिकता दिनुपर्नेछ ।

११. पालिकाको स्वीकृत कार्यक्रम तथा सम्झौता बिना गरिएका कुनै पनि निर्माण कार्य वा कार्यक्रमको भुक्तानी दिन गाउँपालिका बाध्य हुने छैन ।

१२. तोकिएको काममा फरक पारी बढी काम गरेको देखाइ अथवा कुनै आईटमको सट्टा अर्को आईटमको कार्य पुरा गरेको देखाई लागत अनुमान भन्दा बढी रकम माग्ने उपभोक्ता समितिलाई उक्त रकम भुक्तानी दिईने छैन । गर्नुपर्ने भए उपभोक्ता समितिले निर्माण कार्य परिवर्तनको सूचना दिई प्राविधिकको राय अनुसार संसोधित ल.ई. स्वीकृत गराई कार्य गर्नु पर्नेछ ।

१३. उपभोक्ता समितिको काम कर्तव्य र अधिकार लगायत आयोजना लागत, निर्माण सामग्रीको परिमाण, आयोजनाको गुणस्तर, राख्नुपर्ने खाता किस्ता निकास तथा भुक्तानी प्रक्रिया, पारदर्शिता, अनुगमन सम्बन्धी व्यवस्थाका बारेमा कार्यक्रम वा आयोजना सम्झौता हुनु पूर्व एक वा सो भन्दा बढी उपभोक्ता समितिहरूका अध्यक्ष, सचिव र कोषाध्यक्षलाई सामुहिक रूपमा अनुशिक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्नेछ ।

१४ उपभोक्ता समितिको खाता अध्यक्ष, सचिव र कोषाध्यक्षको संयुक्त दस्तखतबाट संचालन हुनेछ खाता संचालकहरूको तीन पुस्ते खुलाई आयोजना खाता र गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालयमा अभिलेख राख्नुपर्नेछ । उपभोक्ता समितिको गठन र यसको बैठकका निर्णयहरूको अभिलेख उपभोक्ता समितिका सचिवले राख्नुपर्नेछ ।

१५. उपभोक्ता समितिले आफूले प्रत्येक किस्तामा गरेको खर्चको सूचना सार्वजनिक गर्नुको साथै सम्बन्धित उपभोक्ता र वडा कार्यालयलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ । गाउँपालिकाबाट कुनै पनि समयमा उपभोक्ता समिति तथा आयोजना कार्यान्वयन गर्ने निकाय वा संघ संस्थाको आर्थिक कारोवारको बारेमा जाचबुझ वा निरीक्षण गर्न सकिनेछ ।

१६. उपभोक्ता समिति / गैरसरकारी संस्था वा सामुदायिक संस्थाले आर्थिक कारोवार गर्दा वा भुक्तानी दिदा बैंक मार्फत गर्नुपर्नेछ ।

१७. कार्यालयको कर्मचारीको माध्यमबाट गठन भएका समूह सामुदायिक संस्था, जस्तै (सामुदायिक बन, सामुदायिक स्तरका सहकारी संस्थाहरू, टोल विकास संस्था, आमा समुह, कृषि समुह, सामुदायिक संगठन आदि) कार्यक्रम वा आयोजना सञ्चालन गर्न ईच्छुक भएमा छुट्टै उपभोक्ता समिति गठन नगरि संचालन गर्न सकिने भएमा त्यस्ता समुह मार्फत सञ्चालन गर्न सकिनेछ ।

१८. उपभोक्ता समिति मार्फत सञ्चालन गरिने आयोजनाहरू श्रममुलक प्रविधिमा आधारित रहि स्थानीय श्रमको उपयोग र परिचालनलाई उच्च प्राथमिकता दिनुपर्नेछ ।

१९. आयोजना कार्यान्वयन गर्ने उपभोक्ता समितिले आयोजनाको भौतिक तथा वित्तीय प्रगति प्रतिवेदन सम्झौतामा तोकिए बमोजिमको समयमा सम्बन्धित वडा कार्यालयमा पठाउनु पर्नेछ ।

२० वडा कार्यालयले आयोजना एवं कार्यान्वयनमा संलग्न उपभोक्ता समिति, सामुदायिक संस्था एवं गैरसरकारी संघ संस्थाको अभिलेखीकरण गरी लगत व्यस्थित गर्नुपर्नेछ ।

२१. उपभोक्ता समितिसँग सम्झौता गर्नु अगाडि गाउँ कार्यपालिकाको योजना शाखाले प्रचलित कानून कार्यविधि, निर्देशिका बमोजिम आवश्यक कागजात सहित उपभोक्ता समिति गठन भए नभएको बारे एकिन गरी आफ्नो स्पष्ट राय साथ सम्झौताका लागि निर्णय गर्ने अधिकारी समक्ष पेश गरी निर्णय भए बमोजिम गर्नुपर्नेछ ।

२२. गाउँपालिका कार्यपालिकाको कार्यालय र उपभोक्ता समिति बीचमा हुने सम्झौता पत्रमा आयोजनाको लागत, कार्य प्रारम्भ र सम्पन्न हुने अवधि, उपभोक्ता समितिले गर्ने योगदानको रकम र सम्बन्धित उपभोक्ताद्वारा संचालन गर्न मर्मत सम्भार गर्नुपर्ने विषय आदी उल्लेख गर्नुपर्नेछ ।

२३. उपभोक्ता समितिहरूलाई गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालयद्वारा लागत अनुमान तयार गर्ने, प्राविधिक सल्लाह दिने, जांचपास लगायत अन्य प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउनु पर्नेछ । गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालयबाट प्राविधिक सेवा उपलब्ध गराउन कुनै कारणले संभव नभएमा वडा तहमा सम्झौतामा उल्लेख गरी तोकिएको खर्चको सीमाभित्र रहि उपभोक्ता समितिहरूले आफ्नै तर्फबाट करारमा प्राविधिक नियुक्ति गर्ने वा प्राविधिक सहयोग लिन सक्नेछ ।

२४. उपभोक्ता समितिले कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा समितिको निर्णयको आधारमा गर्ने, आयोजनाको निर्माण कार्य गाउँपालिका कार्यपालिकाको कार्यालयको तर्फबाट तोकिएको प्राविधिकले तयार गरेको लागत अनुमान तथा प्राविधिक सल्लाहको अधिनमा रहि गर्ने र आयोजना कार्यान्वयन गर्दा स्थानीय श्रोत साधन श्रम शक्तिको अधिकतम परिचालन गर्ने गरी गराउनु पर्नेछ ।

२५. उपभोक्ता समितिले मासिक रूपमा बैठक बस्नुपर्ने छ । बैठकबाट भएको निर्णय वडा कार्यालयलाई जानकारी गराउने, आयोजना सञ्चालन संरक्षण र मर्मत सम्भार गर्ने, आफूले जिम्मा लिएको काम निर्धारित समयमा सम्पन्न गर्ने, सम्पन्न गर्न नसकेमा उपभोक्ता समुहको निर्णय सहित थप म्याद माग गर्ने, कार्यक्रम कार्यान्वयन संग सम्बन्धित सम्पूर्ण खर्चहरूको विल भर्पाई सुरक्षित राख्ने, सम्बन्धित कामको प्रगति विवरण वडा कार्यालय तथा गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालयमा उपलब्ध गराउने । कामको फरफारक गराउनु अघि समीक्षाको लागि उपभोक्ता समुहको बैठक बोलाई बैठकमा राखी छलफल गराउने । यस्तो बैठकको उपस्थिति र निर्णयको प्रतिलिपि सम्बन्धित कार्यपालिकाको कार्यालयमा प्रस्तुत गर्ने आदी कार्य सम्पादन गर्नुपर्नेछ ।

२६. उपभोक्ता समितिले गरेको कामको अनुमानित लागत रकम, यथार्थ लागत, कार्य स्थल, उपभोक्ता समितिका पदाधिकारी एवं अन्य उपभोक्ताहरू, कार्य सुरु तथा सम्पन्न मिति समेत खुल्ने गरी सम्बन्धित कार्य स्थलमा वडा अध्यक्षको उपस्थितिमा सार्वजनिक परीक्षण गरेको प्रतिवेदन कार्यपालिकाको कार्यालय तथा वडा कार्यालयमा पेश गर्नुपर्नेछ ।

२७. उपभोक्ता समिति मार्फत गरिएको निर्माण वा सञ्चालन गरेको कार्यक्रमको जानकारी स्थानीय जनताले माग गरेमा उपभोक्ता समितिले उपलब्ध गराउनु पर्नेछ । यसरी माग गरिएको विवरण उपलब्ध नगराएको भनी सम्बन्धित उपभोक्ताले उपभोक्ता समिति भंग गर्न माग गरेमा सम्बन्धित वडा कार्यालयले सो विषयमा सत्यतथ्य बुझि उपभोक्ता समितिको पुनःगठन गर्ने, समिति भंग गर्ने वा अन्य माध्यमबाट कार्य सम्पन्न गर्न सक्नेछ ।

२८. उपभोक्ता समिति मार्फत सञ्चालन हुने वा निर्माण हुने विकास निर्माण कार्यको स्थलगत अनुगमन गर्ने जिम्मेवारी वडा कार्यालयको हुनेछ । अनुगमन गरेको प्रतिवेदन कार्यपालिकाको कार्यालयमा पेश गर्नुपर्नेछ ।

२९. उपभोक्ता समिति संग सम्झौता भएपछि योजना संचालनका लागि प्राविधिकको सिफारिसको आधारमा उपभोक्ताले जम्मा गरेको लागत सहभागिताको रकम मध्येवाट कामको प्रकृति हेरि पेशकी दिइनेछ भने उपभोक्ता

समितिलाई कामका आधारमा किस्ता रकम दिदा प्राविधिक मूल्याङ्कन सम्झौता अनुसारको नापजांच र मूल्य खुलेको रनिङ्ग बिलका आधारमा पेशकी रकम फछ्यौट गरी मात्र भुक्तानी दिईनेछ ।

३०. उपभोक्ता समितिले कार्य सम्पन्न गरेपछि प्राविधिक जांचपास कार्य सम्पन्न प्रतिवेदन प्राप्त गरी सम्बन्धित वडा कार्यालयका जनप्रतिनिधिको रोहबरमा सार्वजनिक परीक्षण गराउनु पर्नेछ । सार्वजनिक परीक्षण गर्ने कार्यमा सामाजिक परिचालकले सहजिकरण गर्नुपर्नेछ । जांचपास तथा फरफारकका लागि उक्त सार्वजनिक परीक्षणको प्रतिवेदन समेत पेश गर्नुपर्नेछ । अन्तिम भुक्तानी दिदा उक्त सम्पन्न योजनाको फोटो र सो अनुसार निर्माण भएको हो भनी उपभोक्ता समितिको निर्णय तथा उपभोक्ता समितिका अध्यक्ष, सचिव र कोषाध्यक्षको दस्तखत गराई सम्बन्धित फाईलमा समावेश गर्नुपर्नेछ ।

३१. उपभोक्ता समिति मार्फत सञ्चालन भएका आयोजनाको कार्य सम्पन्न भएपछि नगर कार्यपालिकाको कार्यालयमा सोको रेखदेख तथा मर्मत सभार गर्ने जिम्मेवारी समेत तोकी आयोजनाको स्वामित्व उपभोक्ता समितिलाई हस्तान्तरण गर्नुपर्दछ । यसरी आयोजनाको हस्तान्तरण भएमा गाउँ कार्यपालिकाको सहमति लिई त्यस्तो आयोजनावाट सेवा प्राप्त गर्ने उपभोक्ताहरुवाट उपभोक्ता समितिले सेवा शुल्क लिन सक्नेछ । यसरी प्राप्त सेवा शुल्क: रकम आयोजनाको नियमित मर्मत सम्भार र सञ्चालनको व्यवस्था गर्न सक्नेछ । सेवा शुल्क: वापत प्राप्त आम्दानी र मर्मत संभार वापतको खर्चको विवरण उपभोक्ता समितिले अद्यावधिक गरी वडा कार्यालयमा पेश गर्नु पर्नेछ ।

३२. उपभोक्ता समिति, गैर सरकारी संस्था लगायत अन्य सामाजिक संघ संस्था मार्फत सञ्चालन गरिने तालिम, गोष्ठी, सेमीनार, अभिमुखीकरण कार्यक्रम, कार्यशाला जस्ता कार्यक्रमहरुको भुक्तानी गर्दा उक्त कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने विषयमा भएको निर्णय कार्यक्रम सञ्चालन भएको स्थान र कार्यक्रम अवधि कार्यक्रमको उद्देश्य र अपेक्षित उपलब्धि कार्यक्रमका सहभागीको उपस्थिति, कार्यक्रमको कार्य तालिका कार्यक्रममा प्रस्तुत भएको कार्यपत्रको प्रतिलिपि कार्यक्रम सञ्चालन गर्दाको अवस्थाका तस्विर सहित सार्वजनिक खरिद ऐन तथा नियमावली बमोजिमका अन्य विलभपाई र कागजात संलग्नगरी कार्य सम्पन्न प्रतिवेदनका आधारमा गर्नुपर्नेछ ।

३३. उपभोक्ता समितिले आयोजनाहरु सञ्चालन गर्दा तोकिए वमोजिमको गुणस्तर कायम गर्ने गराउने दायित्व र जिम्मेवारी सम्बन्धित प्राविधिक कर्मचारी, अन्य कर्मचारी, उपभोक्ता समिति र वडा स्तरीय अनुगमन तथा सहजीकरण समितिको हुनेछ ।

३४. अनुकरणीय कार्य गर्ने उपभोक्ता समिति, प्राविधिक कर्मचारी र सम्बन्धित कर्मचारीलाई परिषद्को निर्णय बमोजिम वार्षिक रुपमा पुरस्कार प्रदान गर्न सकिनेछ भने गुणस्तरहिन कार्य गर्ने, आर्थिक अनियमितता गर्ने, समयमा कार्य सम्पन्न नगर्ने त्यस्ता उपभोक्ता समितिलाई कानून बमोजिम कारवाहीको प्रकृया अगाडि बढाईनेछ ।

३५. उपभोक्ता समितिले आयोजनाहरु सञ्चालन गर्दा तोकिए गाउँपालिका कार्यालयको प्राविधिक एवं वडा कार्यालय सगं निरन्तर समन्वय तथा सम्पर्कमा रहि कार्य गर्नुपर्नेछ ।

३६. उपभोक्ता समिति आफुले जिम्मा लिएको काम आफैले गर्नुपर्नेछ । कुनै कारणवस सो समितिले तोकिएको समयमा काम सम्पन्न गर्न नसक्ने भएमा मनासिव कारण सहित सो कुराको सूचना समयमै वडा कार्यालय तथा कार्यपालिकाको कार्यालयलाई लिखित निवेदन दिनुपर्नेछ, त्यसरी सूचना प्राप्त भएपछि कार्यालयले सो सम्बन्धमा आवश्यक जाचं गरी सत्य तथ्य बुझि समिति संग भएको सम्झौताको म्याद थप गर्न सक्नेछ अथवा सम्झौता रद्द गरी अर्को समिति गठन गरी वा कार्यालय आफैले कार्य गर्न सक्नेछ ।

३७. उपभोक्ता समितिवाट कार्य सम्पन्न हुन नसक्ने जटिल, प्राविधिक रुपमा कठिन प्रकृति, सडक पिच मर्मत, लामो दुरी तथा फराकिला सडक पिच आयोजनाहरु स्थानीय तहले प्रचलित कानून, ऐन नियम बमोजिम ठेक्का प्रकृत्या मार्फत काम गराउन सक्नेछ ।